

TRACTATUS IV.

DE VIRTUTIBUS IN COMMUNI.

POST Tractatum de actibus humanis, tam in esse physico, quam in esse moris consideratis, agendum est de virtutibus in communis, quae sunt principia bonorum actuum, & habitus quidam ad illos eliciendos ordinari, illarumque natura, subjectum, species, & proprietates, breviter hic declaranda sunt. De virtutibus vero in particulari, tam Theologicis, quam moralibus, inferius differemus.

CAPUT I.

De natura virtutis.

1. Pures circumferuntur virtutis definitiones. Prima traditur ab Aristotele 2. Ethic. cap. 4. his verbis: *Virtus est habitus qui bonum facit habentem, & opus ejus bonum reddit.* In qua definitio duplex explicatur habitudo virtutis: una quam dicit ad proprium subjectum, tanquam ejus forma, dum dicitur facere bonum habentem; sola namque virtus bonum facit hominem, ut ostendit Seneca epist. 76. Altera quam habet ad operationem tanquam ad proprium effectum, dum additur, & *opus ejus bonum reddit.*

2. Secunda habetur apud eundem Philosophum ibidem, ubi ait quod *virtus est habitus electivus, in mediocritate consistens, prout sapiens & prudens distaverit.* Quae definitio non convenit virtutibus Theologicis, nec intellectualibus, sed solum moralibus; virtutes enim intellectuales non sunt electiva, cum electio sit solum in voluntate; virtutes vero Theologicae non exigunt propriam mediocritatem, sed solum morales, ut justitia, temperantia, & similes, quae versantur circa objectum medium inter duo extrema, excessum scilicet & defectum, ita tamen quod illud medium non intelligatur secundum rem, sed secundum rationem, juxta exigentiam personae, loci, & aliarum circumstantiarum, aliquando enim cibis v.g. qui est mediocris & temperatus respectu unius, est excedens & intemperatus respectu alterius, & propterea additur: *Prout sapiens & prudens distaverit.*

3. Tertia quae colligitur ex verbis D. Augustini, praecepit lib. 2. de lib. arbit. & defendit in D. huc qu. 55. art. 4. est hujusmodi: *Virtus est bona qualitas mentis, quae recte vivitur, quae nullus male uitur, & quam Deus in nobis sine nobis operatur.* Ubi primo ponitur *qualitas*, quia qualitas est genus supremum virtutis; est tamquam convenientior definitio, si loco *qualitas* habitus poseretur, qui est genus propinquum, ut ait D. Thomas loco citato. Additur *bona*, ut explicetur differentia virtutis à vicio, & alijs qualitatibus quae rem male disponunt. Per particulam *mentis*, designatur subjectum

virtutis, quod est potentia rationalis, vel essentialiter, vel participativa, qualis est appetitus sensitivus, qui ut subiectum rationi, aliquid ex illa participat, & est subiectum virtutis, ut infra dicimus; & per hoc differt virtus ab omnibus qualitatibus corporeis, sive bonis, sive malis. Per particularum, *quare recte vivitur*, virtus distinguuntur à qualitatibus non operativis immediatè, cujusmodi sunt pulchritudo & sanitas in corporalibus; in spiritualibus vero gratia habitualis, quae immediate inhæret substantiæ animæ. Ly autem *vivitur*, significat in proposito operationem vitali. Per illam vero particularum, quæ nemo male uitur, virtus differt ab illis habitibus & qualitatibus, quæ possunt ad malum vel falsum inclinare, sive quibus aliquis potest bene vel male uti, cujusmodi sunt opinio, fides humana, character, & similia. Demum ultimæ particularæ, nempe quam Deus in nobis operatur, convenient solum virtutibus per se infusis, quæ in eo solum distinguuntur ab acquisitis, quod istæ acquiruntur nobis operativis, & activè ad eorum acquisitionem concurrentibus; illæ vero sine nostro activo concursum producuntur in nobis, quamvis dispositivè ad eorum receptionem per nostros actus Deo cooperemur. Unde si haec ultimæ particularæ tollantur, hæc definitio convenit modo explicatio omni virtuti, tam intellectuali, & Theologicae, quam morali.

4. Ex his intelliges; virtutem esse habitum operativum, & per se primò concurrere ad bonitatem moralem actuum humanorum, & ad corrum facilitatem ad delectabilitatem; secundariò vero tantum ad entitatem physicam, substratum bonitati morali actus, ejusque facilitati.

Prima pars pater ex prima & tercia definitione virtutis, & ex D. Thoma huc qu. 55. art. 2. ubi sic concludit: *Et ideo de ratione virtutis humana est quod sit habitus operativus.* Idem docet Augustinus lib. de bono conjugali, ubi virtutem ait esse *habitum quo aliquid agitur*. Unde bellè quidam ait virtutem non esse similem lyræ quam nemo pulsat; vel gladio qui nunquam è vagina eximatur, aut navi quæ ad perfectionem adorna, in portu semper consistat, sed potius agro secundo & feraci, quo (ut ait eleganter Ambrosius lib. de Isaac cap. 7.) *nihil pulchrius, cum seges fluctuat, cum pomaruntant, vel cum uvarum ferta dependent, ant baccis onus a oleo curvescit, vel viridi gramine, montium vertices, & vallum humilia vestiuntur.*

5. Secunda vero pars probatur quantum ad singulas partes: Et in primis quod virtus per se primò concurrat ad bonitatem moralem actuum humanorum, manifestum est; ad illud enim virtus per se primò concurrat, ad quod producendum potentia naturalis cùm indigeret: Sed potentia naturalis indiget habitu virtutis ad producendum actum moraliter bonum, seu ad causandam

DE VIRTUTIBUS IN COMMUNI. 71

in actu bonitatem moralem; potentia enim secundum se est tantum potens producere actum quantum ad substantiam, seu entitatem physicam illius: Ergo talis habitus ad bonitatem moralem actus per se primò concurrat.

6. Quod vero erit per se primò concurrat ad ejus facilitatem, constat ex eo quod in hoc differt vis potentie superioris, communicata inferiori per modum transiuntis, ab ea quæ communicatur per modum habitus seu formæ complectæ, constituentis principium perfectum & connaturale actus, quod prima non tollit difficultatem, secunda vero inducit facilitatem & delectabilitatem, conjunctam bonitati morali actus virtutis, & per se utramque attingit.

Demum quod per se non efficiat entitatem physicam ejusdem actus; sed solum per accidentis & secundariò, in quantum scilicet est substrata illius bonitati morali, ejusque facilitati, patet ex eo quod habitus solum influit per se in id quod vires potentie excedit: Sed entitas physica actus virtutis non excedit vires potentie, ut constat, actus enim v.g. potentie irascibilis aut concupiscibilis, secundum entitatem physicam consideratus, nihil aliud dicit quam passionem appetitus sensitivus, ut praescindit ab ordine rationis, quo pacto reperitur in brutis: Ergo habitus virtutis moralis & acquisitæ, non influit per se in entitatem physicam talis actus, sed per accidentis tantum & secundariò, in quantum scilicet talis entitas est substrata illius bonitati morali, ejusque facilitati.

CAPUT II.

De subiecto virtutum.

1. Ceterum est virtutes, cum sint habitus operativi, non in ipsa essentia animæ, sed in ejus potentia residere. Constat etiam virtutes nec in membris exterioribus corporis, nec in potentia vegetativi, neque in sensibus externis subiectari posse; quia hujusmodi facultates non sunt indiferentes ad operandum bene vel male, sed omnino determinante ad unum modum operandi, subindeque nullam ex se habent difficultatem in exercendis propriis operationibus. Docent etiam communiter Theologi cum S. Thoma huc qu. 55. art. 5. in sensibus internis nullas subiectari virtutes, quia cum virtus iuxta Aristotelem, sit dispositio perfecti ad optimum, & perfectio in consummatione consistat, potentia quæ est subiectum virtutis, debet esse consummativa actus virtutis, & non tantum preparativa vel inchoativa illius; unde cum cognitio veri, quæ est opus bonum potentiae cognoscitivæ, non consummatur in potentia sensitivis apprehensivis, quia illæ sunt solum preparatoria & dispositiva ad cognitionem intellectus, cuius proprium est attingere verum, virtutes intellectivæ in illis subiectari nequeunt. Demum exploratum est apud omnes, virtutes intellectuales, nimirum intelligentiam, scientiam, sapientiam, artem, & prudentiam, in intellectu residere; tres quidem primas in intellectu speculativo, duas vero posteriores in intellectu pratico, ut subiectum motioni voluntatis, cuius proprium est mouere quoad exercitium intellectum & coeteras potentias ad operandum. Duplex ergo solum restat difficultas & controversia inter

difficultas ad attingendum illius objectum: Atque voluntas nullam habet difficultatem circa moderationem passionum, cum illa sit bonum rationis, proprium & proportionatum respectu voluntatis, sed tantum appetitus sensitivus: Ergo in isto sunt ponendæ virtutes moderatrices passionum, non vero in voluntate.

4. Dices: Potentia quæ est subiectum virtutis moralis, debet esse perfectè libera, cum sit principium actus liberi & moralis. Debet etiam possesse eligere, cum virtus definatur habitus electivus. Item debet posse attingere bonum honestum, cum illud sit objectum virtutis. Demum debet regulari à prudentia, quæ est regula virtutum moralium: At illæ quatuor conditiones non convenient appetitu sensitivo, sed duntaxat voluntati: Ergo sola voluntas potest esse subiectum virtutum moralium quæ sunt moderatrices passionum. Major constat, Minor vero probatur quantum ad singulas partes. Et in primis quod prima conditio appetiti sensitivo non competit, videtur

§. I.

Resolutio prime difficultatis.

2. Dico primò, appetitum sensitivum hominis, ut natum obedire politicè rationi, esse subiectum virtutis propriæ dictæ, pura fortitudinis & temperantiae. Ita S. Thomas huc qu. 56. art. 4. in corp. & in resp. ad 1. ubi sic ait: *irascibilis & concupiscibilis, secundum je considerata, prout sunt partes appetitus sensitivi communes sunt nobis & bruis.* Sed secundum quod sunt rationales per participacionem, ut obedientes rationi, sic sunt propria hominis. Et hoc modo possunt esse subiectum virtutis humanae. Quo nihil clariss & expressiss in favorem nostræ conclusionis dici potest. Favet etiam Aristoteles 3. Ethic. cap. 3. ubi ait temperantiam & fortitudinem esse partium irrationalium, id est appetitus concupisibilis & irascibilis, unde subiectum virtutis vocat *vitam concupiendi.*

3. Ratio etiam suffragatur, nam ut discurrit D. Thomas loco citato, & fuisse in quest. de virtutibus art. 4. Ut al. qua potentia sit capax virtutis, tria requiriunt; primò quod sit apta moveri & regulari à superiori, secundò quod non sit uni operandi modo alligata; tertio quod sit operis perfecti elicita. Appetitus autem sensitivus, prout est in homine, habet tres illas conditiones; est enim in primis aptus moveri & dirigiri à ratione, unde viri probi moderantur passiones appetitus sensitivi, secundum dictamen rationis. Deinde ille non est ad unum agendi modum determinatus, sed modo juxta rationem operatur, modò ab illa deviat & exorbitat. Demum opus elicere moraliter perfectione consummatum, quando passiones irascibilis & concupiscibilis, temperantia & fortitudine ad medium redactæ sunt: Ergo est capax virtutis, unde in eo resident virtutes morales, moderantes timores & audacias in discrimine vite, & cohibentes delectationes immoderatas in cibis & venereis.

Confirmatur: Ibi ponenda est virtus, ubi est difficultas ad attingendum illius objectum: Atque voluntas nullam habet difficultatem circa moderationem passionum, cum illa sit bonum rationis, proprium & proportionatum respectu voluntatis, sed tantum appetitus sensitivus: Ergo in isto sunt ponendæ virtutes moderatrices passionum, non vero in voluntate.

4. Dices: Potentia quæ est subiectum virtutis moralis, debet esse perfectè libera, cum sit principium actus liberi & moralis. Debet etiam possesse eligere, cum virtus definatur habitus electivus. Item debet posse attingere bonum honestum, cum illud sit objectum virtutis. Demum debet regulari à prudentia, quæ est regula virtutum moralium: At illæ quatuor conditiones non convenient appetitu sensitivo, sed duntaxat voluntati: Ergo sola voluntas potest esse subiectum virtutum moralium quæ sunt moderatrices passionum. Major constat, Minor vero probatur quantum ad singulas partes. Et in primis quod prima conditio appetiti sensitivo non competit, videtur